

SİVİL ATLAS

TÜRKİYE’NİN SİVİL TOPLUM HARİTASI

Sivil Atlas Projesi, T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler
Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir.

SİVİL ATLAS RAPORU

Türkiye'nin Sivil Toplum Haritası

@Sivil Atlas Projesi kapsamında hazırlanan bir araştırma raporudur.

Editör / Proje Koordinatörü

Abdullah Serenli

Hazırlayanlar

Mine Gül

Kübranur Yılmaz

Abdullah Serenli

Baskı

ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi

Ata Han No:34 / 5 Bağcılar - İSTANBUL

Tel: 0212 628 96 00 - Faks: 0212 430 83 35

Sertifika No: 45103

İletişim

İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Derneği (İSDAM)

Mimar Sinan Mah. Atlas Çıkmazı Sok. No:15/8

Üsküdar / İstanbul

www.isdam.org.tr www.sivilatlas.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

5

BÖLÜM I

Türkiye'nin Sivil Toplum Durumu

9

BÖLÜM II

Türkiye'nin Sivil Toplum Haritası

15

BÖLÜM III

Türkiye'nin Sivil Toplum Gelişimi

21

BÖLÜM IV

Türkiye'nin Sivil Toplum Sorunları

31

KAYNAKLAR

43

GİRİŞ

Sivil Atlas Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen, İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Merkezi (İSDAM) yürütücülüğünde Sivil Toplum Merkez Üssü (STMÜ) ortaklığında gerçekleştirilen Sivil Atlas Projesi'ndeki araştırmaların sonucu olarak hazırlanan bir yayındır.

Sivil Atlas Projesi ile Türkiye'de eğitim, kültür, sanat, gençlik, spor, çocuk, yaşlı, engelli, çevre, sağlık, insani yardım alanında faaliyet gösterenler ile hemşehri dernekleri, düşünce kuruluşu, hak temelli savunuculuk ve yabancı STK'lar, kooperatifler ve sosyal girişimcilik konularında çalışan sivil toplum kuruluşlarının; ülke, bölge ve il bazında birinci ve ikinci esas faaliyet alanları üzerinden dağılımını üye ve gönüllüleri ile temel faaliyet konularını gösteren atlası dijital bir platformda kamuoyunun, gönüllülerin, araştırmacıların, bağışçıların ve fon sağlayıcıların bilgisine sunulması amaçlanmıştır.

Haritalama çalışması, belirli bir alan, konu veya süreçle ilgili bilgilerin görselleştirilmesi, organize edilmesi ve analiz edilmesi sürecidir. Bu çalışma, karmaşık verileri daha anlaşılır hale getirmek, sorunları belirlemek, ilişkileri göstermek veya karar alma süreçlerini desteklemek için yapılır. Coğrafi haritalama, zihinsel haritalama (mind mapping), süreç haritalama, veri haritalama, ilişki haritalama (social mapping), ekolojik ve çevresel haritalama gibi haritalama çalışmaları yapılabilmektedir.

Tüm bu çalışma yöntemlerinin ortak paydası mevcut durum analizi öncelikli olmak üzere, karar süreçleri ve çözüm aşamalarında refe-

rans değer oluşturacak güvenilir ve geçerli güncel verilere ulaşılması-
nı sağlamaktır. Bu proje ile gerçekleştirilen sivil toplum haritalaması
ise, bir bölgedeki veya belirli bir konuda faaliyet gösteren sivil toplum
kuruluşlarının (STK'lar), toplulukların ve diğer paydaşların detaylı bir
şekilde analiz edilmesi ve haritalanmasıdır. Bu tür bir çalışma, mev-
cut durumun daha iyi anlaşılmasını, iş birliği fırsatlarının keşfedilme-
sini ve politika geliştirme süreçlerine katkı sağlanmasını amaçlamak-
tadır.

Proje kapsamında literatür taraması, STK'lar özelinde uluslararası
alandaki yapılmış haritalama çalışmaları incelemeleri, Türkiye'deki si-
vil toplum kuruluşları ile ilgili araştırma verileri, anketler, odak grup
çalışmaları, karşılıklı işbirliği ve görüşmeler; haritalama çalışmasının
katkılarını beş temel başlık altında toplanması ihtiyacını göstermek-
tedir:

Paydaşların Belirlenmesi: Bir bölgede hangi STK'ların, gençlik grup-
ların veya toplulukların faaliyet gösterdiğini,

İş Birliği ve Ağ Analizi: STK'lar arasındaki iş birliği ve iletişim ağlarını
anlamak, potansiyer ortaklıkları belirlemek,

Faaliyet Alanlarını Tanımlamak: Hangi STK'nın hangi konulara (ör-
neğin eğitim, çevre, insani yardım) odaklandığını,

Kaynak ve İhtiyaç Analizi: STK'ların kullandığı kaynakları ve karşı-
laştıkları zorlukları,

Politika ve Strateji Geliştirme: Bölgedeki sosyal sorunlara çözüm
üretmek için hangi aktörlerle (kamu-özel-STK sektörlerin işbirliği ve
yönetişimi) nasıl çalışılması gerektiğini planlamak.

Proje sonucunda üretilen sivil atlas web portalında (www.sivilatlas.org) erişime açık mevcut verilerin yanı sıra, geliştirilecek ikinci aş-
mada sivil toplum kuruluşlarının da kendi tercihleri ile veri ve faaliyet-
lerini girebilecekleri ve dolayısıyla gönüllülere, paydaşlara, fon sağ-
layıcılara paylaşabilecekleri bir altyapı oluşturulmuştur. Eş zamanlı
olarak, gönüllülerin de yaygın kullanım (mobil) uygulaması üzerinden

burada yer alarak arzu etmeleri halinde STK'ların faaliyet ve etkinliklerine hızlı katılım sağlamaları; STK ve gönüllü karşılıklı buluşmasında etkin bir alan olması hedeflenmektedir.

Sivil Atlas; Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının kurumsal gelişim ve kapasite genişlemesine, dijitalleşme ve faaliyet etkileri ile gönüllülerine ulaşması, gönüllülerin ise sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine aktif ve hızlı katılım sağlayabilecekleri bir alan olması temennisiyle kamuoyunun istifadesine sunulmuştur.

Başta projeye her türlü destekleri ile T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğüne, proje ortakları İSDAM ve STMÜ yönetim organlarına ve çalışanlarına, projenin akademik şekillenmesinde danışman hocalarımıza, projenin ortaya çıkmasında ve tüm aşamalarında farklı katkıları ile emek veren proje araştırmacılarımıza, ankete katılan ve özellikle odak grup çalıştaylarında değerli fikirlerini paylaşarak geliştirilmesine katkı sunan STK temsilci ve gönüllülerine bu vesile ile teşekkürlerimizi sunmayı borç biliriz.

Abdullah Serenli

Editör / Proje Koordinatörü

BÖLÜM 1

TÜRKİYE’NİN SİVİL TOPLUM DURUMU

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının gelişim ve değişim trendleri, ulusal ve küresel bazda gelişen kültürel, ekonomik ve siyasi nedenlerin etkisi ile farklılıklar göstermektedir. Sivil toplum adına bahsi geçtiğimiz “gelişim”; kurumsallık ve kapasite, “değişim” ise vizyon ve felsefe anlamında kullanılmıştır. Özellikle cumhuriyet döneminde üç döneme ayırabileceğimiz sivil toplum gelişimini; tek parti dönemi ile birinci, demokrasi denemelerinin görülmeye başlandığı çok partili hayata geçiş dönemini ikinci ve liberal politika uygulamaları ve küresel değişimler ile esas değişimlerin görüldüğü 1980 sonrası dönemi de üçüncü dönem olarak ayırabiliriz. Dolayısıyla, bu dönem, üzerinde ayrıca durmayı gerektirmektedir.

1980 Sonrası Türkiye’inde Sivil Toplum Algısındaki Değişimin Dinamikleri

1980 sonrası yaşanan olaylar sivil toplum kuruluşlarının gelişimini doğrudan etkilemiştir: Uygulanan liberal ekonomik politikalar, ‘küreselleşme, tarihin sonu ve tek kutuplu dünya’ argümanları, 28 Şubat post-modern darbesi, 17 Ağustos depremi, 2000 sonrası AK Parti ile demokrasi ve özgürlüklerin genişleme frekansları, 2008 Küresel Ekonomik Kriz, Arap Baharı, Gezi olayları ve 15 Temmuz darbe teşebbüsü; sivil toplum kuruluşları adına süreçleri veya sonuçları itibari ile ulusal ve küresel etkileri olan hadiselerdir.

Türkiye'nin çok partili sistemle tanıştığı 1950 sonrasında; demokratikleşme çabalarının kesintiye uğradığı dönemler olmuştur. 1960, 1971 ve 1980... Bu üç dönemin öncesinde ve sonrasında toplumsal hareketlenmelerde değişimler olduğunu gözlemleyebiliriz. Elbette, hepsinin ortak özelliği sivil iradenin yönetimine askeri yöntemlerle müdahale edilmesidir.

1980 darbesinden sonra halihazırda kapatılmış olan tüm partiler ve siyaset yapmaları yasaklanmış olan siyasetçiler bir kenarda iken, askeri yönetim şartların hazır olduğunu düşünerek yönetimi sivilere devretmeye karar verdi ve 1983 yılında seçimler yapıldı. Seçimlerde askeri yönetimin desteklediği adaya karşın, dünyayı tanıyan, yenilikçi ve demokrat Turgut Özal, halktan aldığı oy ile tek başına iktidar oldu. Bu seçimin öneminin, 1980 sonrası Türkiye'sinde yaşanacak değişimler ve özellikle sivilleşme adımları konusunda ilk hamleyi (bu seçimlerle) aslında halkın yaptığı tercihten kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Serbest piyasa ekonomisine geçiş hamleleri, yurtdışına eğitim için gitmiş bürokrat ve aydınların Türkiye'ye dönüşü ile sisteme dahil olarak değişim söylemleri, liberal politikaların sadece ekonomi ile sınırlı kalmayıp, sosyal ve siyasal politikalarda da kendini göstermesi, Cumhurbaşkanlığı makamının sivilleştirilmesi ve halka yakınlaştırılması, toplum katmanlarında birey hak ve özgürlükler vurgusu gibi nedenler, bireyin kendini toplumda ifade edebilme aracı olarak sivil toplumda kendine yer açmıştır.

1950 sonrası siyasal örgütlenmelerdeki farklılıklar ile öncülüğünü işçi ve işveren temsilcilerinin yaptığı sivil toplum örgütleri, her ne kadar siyasal parti ve iktidarlarının (ve kısmen dolaylı olarak ideolojilerinin) gölgesinde kalmış olsa da, sivil toplumun tekrar canlanması ve gelişmesi konusunda sivil anlayışı / örgütlenmeyi bir sonraki döneme aktaran umut verici gelişmeler olmuştur. Ayrıca, bu dönemin karakteristik özelliği devlet ve karşıt refleks oluşturma biçiminde toplumun

bütününü kapsama alacak konularda örgütlenen sivil toplum yapıları olmuştur.

1980 sonrası dönemde ise yukarıdaki siyasal ve ekonomik yaklaşımların tesiri ile sivil toplum örgütlenmelerinin yapılanmalarında da değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Genel olarak bireysel hak ve özgürlükler vurgusu üzerinden temel insan hakları, etnik ve dini haklar, kadın hakları, dezavantajlı gruplar ile sağlık, çevre gibi özel konuları ele alan ve toplumun farklı kesimlerini 1980 öncesinin aksine aynı amaç altında birleştirebilen sosyal ve sivil platform alanları oluşturuldu. Siyasal alanın açılımı ile farklılaşan sivil toplum yapılanmaları, sivil toplum algısındaki değişimleri belirgin olarak göstermiştir.

1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla iki kutuplu dünyanın tek kutba düşmesi, kalan egemen gücün sosyal ve siyasal politikalarını yaygınlaştırma çabaları, sivil toplumu sadece Türkiye'de değil dünyada da daha fazla konuşulur duruma getirdi. Bu yıllar, devletlerin egemenliklerinin (sınırlarının ve devlete biçilen rollerin) tartışıldığı bir dönem oldu. Hemen hemen her konuda olduğu gibi dünyadaki gelişmeler eşzamanlı veya biraz geriden bir takiple Türkiye'ye de yansımaktadır.

Türkiye'de de 90'lı yıllarda sivil toplumun algısında ve sivil toplumun yapısında önemli değişimler oldu. Sivil toplum adına bu olumlu gelişmeler yaşanırken, devletin iktisatçı tavrı liberal serbest piyasa uygulamaları karşısında anayasada kendine biçilen rolün gerisinde kalmasına ve siyasal sebepler bir yana ekonomik bazı gerekçelerle de kendini gösterme refleksi belirmiştir. Bu anlamda, post-modern darbe olarak nitelendirilen 28 Şubat müdahalesini, devletin kendini tekrar gösterme çabası olarak okumak ve en büyük etkisini STK'lar üzerinde gösterdiğini düşünmek mümkündür.

Ancak buna rağmen, 17 Ağustos depreminde sivil toplum örgütlerinin olay mahalline hızlı ulaşım sergilemeleri ve hem acil kurtarmada hem de her türlü insani yardımlarda etkin rolleri ile toplum nazarında meşruiyetlerini tekrar elde etmişlerdir.

2000’li Yıllar...STK’lar Aktör Oluyor..

2000’li yıllar, Sivil Toplum Kuruluşlarının hem gelişim hem de değişim açısından en parlak dönemlerini yaşamaya başladığı yıllar olmuştur. AK Parti’nin toplumsal uzlaşmayı önemseyerek toplumun tüm kesimlerinin beklentilerini anlayarak ve çağın gelişimine uygun zamanı iyi okuyarak demokratikleşme yönünde etkili adımlar atması sivilleşme yolunda önemli etkenler doğurmuştur. Bu dönemde gerçekleştirilen üç önemli parametre, hem sivil toplumun gelişimini hem de STK’ların yönetimde daha aktif olarak kurumsal yapılarını güçlendirerek toplumsal konulara duyarlılıklarını arttırmıştır.

Öncelikle, yönetimde ‘yönetişim’ yaklaşımının, kamu kurumlarında bir anlayış olarak uygulamaya konulması birinci etken olarak görülebilir. Kamu yönetiminde veya daha geniş anlamı ile kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde, devletin özel sektör ve üçüncü sektör olarak görülen STK’ları ortak görerek işbirliğine dayalı yönetimi savunan teorinin; AK Parti döneminin kamu yönetimi reformunun önemli icraatlarından görülerek uygulama çabaları, STK’ları bu yeni rollerine daha hızlı entegre etmiştir.

İkincisi, Avrupa Birliği ile ilişkilerde çok hızlı bir giriş yapılarak uyum yasaları çerçevesinde askıda kalmış birçok yasa yürürlüğe konulmuş, bireysel hak ve özgürlükler alanı genişletilmiştir. Bu müktesebatta, kalkınma ajansları uygulaması yönetim modelini ve mali fon katkıları ile STK’ların kurumsal yapılarını birkaç açıdan destekleyen sivil gelişim faktörleri olmuştur.

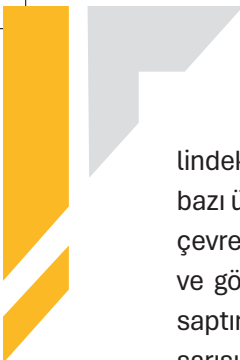
Üçüncü önemli parametre ise, dernekler kanunu ve vakıflar yönetmeliğindeki yapısal değişiklikler ile sivil örgüt oluşumlarının kolaylaştırılması, denetimlerin daha şeffaf hale getirilmesi, hükümet komiseri gibi uygulamalara son verilmesi ve sivil toplum yönetiminin sivilere bırakılarak sivilleşme sürecinde önemli gelişmeler yaşanmış olmasıdır.

Sivil toplum adına önemli görülen bu adımların atılması ile sivil toplum kuruluşlarının, niceliksel olarak kuruluş sayılarında ve insan kaynaklarında orantısız bir artış görülmektedir. Aynı dönemde, mali fon kaynaklarının çeşitliliği ve özellikle yurtdışı fonlar konusunda tedirginlik anlayışından işbirliklerine açık haline gelen STK'ların vizyonlarındaki değişim, kurumsal yapılanmadaki birçok etkeni de tetiklemiştir. Proje bazlı ortaklıklar ile kaynak yönetimi başta olmak üzere kitle genişlemeleri, istihdam kaynaklarındaki değişiklikler, uzmanlaşma ve profesyonelleşme çabaları ve özellikle nitelik olarak devlet-STK ilişkisindeki refleks dil ve uyumsuzluğun, devletin -karşısında değil- yanında duran ve uyumu öne çıkaran kamusal dilin kullanımına dönüşmesi ve aynı zamanda kamu politikalarında gündem belirlemeye yönelik araştırma ve çalışmaların sunulma imkan ve fırsatlarının artırılmasının özgüven kazanımı, sivil toplum kuruluşlarının kurumsal yapılanmalarının şekillenmesinde bu dönemin katkıları olarak gözükmektedir.

Sivil Toplumun Konumu Yeniden Şekilleniyor...

2008 kriziyle birlikte müdahaleci devletin geri dönüşüne tanıklık edilmiş ve krizin büyüklüğü ve ağırlığı dolayısıyla tüm dünyayı etkisi altına alması ile devlet müdahalesi, kimilerince yerinde bir çözüm olarak görülmüştür. Bu durum, bir süredir yönetim eksenli paydaşlı işbirliğini öne çıkaran yönetim yaklaşımlarına karşın devletin rolünü tekrar geri alması veya kavram ve paydaşların yeni konumlarının belirlenmesine dönüşmüştür.

Bu krizlerden hizmetlerin yürütülmesinde rol alan sivil toplum kuruluşlarının da etkilenmemesi mümkün değildir. Nihai anlamda devlet gücünün hissini genişlettiği oranda sivil alana baskılama oluşacaktır. “İşbirliğinden koalisyon” önerileri, hem devletin o aşkın gücünden endişe ile hem de sivil alandaki kazanımları koruma adına ortaya atılmış teorilerdir. Küresel ekonomik kriz, yönetim süreçlerini yeniden gözden geçirirken, dünyada farklı dalgalanmalar da yaşanmaya, hareketlilikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin bir kısmında dip dalga diye adlandırılan Arap Baharı şek-

lindeki toplumsal hareketler; hızlı yönetim süreçlerine dönüşmüş ve bazı ülkelerde radikal değişimler ile sonuçlanmıştır. Türkiye’de ise bir çevre duyarlılığı ile başlayan ve sonrasında marjinal örgütlerin eylem ve gösterilerde şiddete yöneldiği Gezi Parkı Eylemleri, amacından saptırılması ile halk desteğini sağlayamayınca çıkış noktasında başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu hareketlilikler, sosyal medya diye adlandırılan iletişimin yeni boyutlarının aktif kullanılması ile kitlelerin hiçbir siyasal veya sosyal örgütün yönlendirmesi olmadan kendi kararları ve düşünceleri ile toplanabildiklerinin göstergesi olmuştur. Bu toplumsal hareketlere karşı devletlerin müdahalesi ve baskı gücü ve hak arama eksenli sivil örgütlerin konumu tartışılmış, zemin kaymaları yaşanmasına, rol kaybetme endişelerine neden olmuştur. Birçok ülkede korumacılık refleksli milliyetçilik duyguları perçinlenmiş, yükselen bir milliyetçilik dalgası oluşmuştur. Küreselleşme, katılımcılık, uluslararası hukuk gibi kavramlar artık çok az konuşulmaya, devletlerin daha çok içe kapandığı, kendi sınırları içinde yaşayan kitlelere dönük mesajlar taşıdığıнын görüldüğü, buna karşın dışa karşı her türlü hukuk ihlalini meşru görerek, agresif ve gizlenmeyen baskın pragmatist politikalar geliştirdiği gözlenmiştir. Son tahlilde, dünyada dengelerin değiştiği ve bu dengelere karşın devletlerin içe dönük geliştirdiği politikaların yönetim süreçlerine de yansıtacağı muhakkaktır. Devlet ile toplum arasındaki münasebetlerin boyutlarının şekillenmesinde sivil toplum -kuruluşları-, tartışmaların tekrar odağında açılım sağlayan kuruluşlar olarak yer alacaklardır.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SİVİL TOPLUM HARİTASI

Haritalama çalışması, belirli bir alan, konu veya süreçle ilgili bilgilerin görselleştirilmesi, organize edilmesi ve analiz edilmesi sürecidir. Haritalama çalışmasının genel amacı, elde edilen verileri kolayca anlaşılır bir yapıya dönüştürerek stratejik kararlar almak, problemlere çözüm bulmak veya mevcut durumu analiz etmektir. İhtiyaçlara göre bu haritalama süreçleri dijital araçlarla veya manuel yöntemlerle yapılabilir. Bu çalışma, karmaşık verileri daha anlaşılır hale getirmek, sorunları belirlemek, ilişkileri göstermek veya karar alma süreçlerini desteklemek için yapılır. Haritalama çalışması, aşağıdaki örnek başlıklarda yapılabilir:

- **Coğrafi Haritalama:** Bir bölgenin fiziksel topografik, jeopolitik, iklimsel veya demografik özelliklerini göstermek için yapılan çalışmalardır. Nüfus dağılımı haritası, doğal kaynakların yer aldığı harita bu tür çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.
- **Zihinsel Haritalama (Mind Mapping):** Düşüncelerin, fikirlerin veya kavramların hiyerarşik bir yapıda görselleştirilmesi çalışmasıdır. Proje kurgularında veya fikir tartışmalarında kullanılan zihin haritalamaları buna örnek olarak gösterilebilir.

- **Süreç Haritalama:** Bir iş sürecini veya sistemi adım adım görselleştirme ve analiz etme çalışmasıdır. Üretim sürecinin akış şeması veya organizasyonel ilişkinin akış süreci buna örnek verilebilir.
- **İlişki Haritalama (Social Mapping):** Kişiler, gruplar veya organizasyonlar arasındaki ilişkileri ve bağlantıları görselleştirme çalışmasıdır. Bir kurum/yapı içindeki iletişim ağlarını analiz eden bir ilişki haritası örneklem olarak gösterilebilir.
- **Ekolojik ve Çevresel Haritalama:** Bir bölgedeki doğal kaynakların, dağlar, nehirler, ovalar, tarım alanlar vb. gibi çevresel faktörlerin haritalanmasıdır. Bunun yanı sıra biyolojik çeşitlilik veya karbon, kirlilik seviyesini gösteren bir çevresel haritalama çalışması bu kapsamda yapılan çalışmalardır.
- **Veri Haritalama:** Farklı veri kaynakları arasında ilişki kurmak ve verilerin birbiriyle nasıl eşleşeceğini göstermek için yapılan analizdir. Kurumsal kaynak planlama programlarına veri aktarımı sırasında kullanılan veri eşleşme çalışmaları bu kapsamda yapılır.

Sivil Atlas Projesi kapsamında kullanılan metot veri haritalama yöntemidir. **Sivil toplum haritalaması**, bir bölgedeki veya belirli bir toplumsal konuda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar), toplulukların ve diğer paydaşların detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve haritalanmasıdır. Bu tür bir çalışma, mevcut durumun daha iyi anlaşılmasını, iş birliği fırsatlarının keşfedilmesini ve politika geliştirme süreçlerine katkı sağlanmasını amaçlar. Bu kapsamdaki çalışmanın amaçları şu şekilde ifade edilebilir:

- **Paydaşların Belirlenmesi:** Bir bölgede hangi STK'ların, aktivist grupların veya toplulukların faaliyet gösterdiğini tespit etmek.
- **İş Birliği ve Ağ Analizi:** STK'lar arasındaki iş birliği ve iletişim ağlarını anlamak, potansiyel ortaklıkları belirlemek.

- **Faaliyet Alanlarını Tanımlamak:** Hangi STK'nın hangi konulara (örneğin çevre, insan hakları, eğitim) odaklandığını göstermek.
- **Kaynak ve İhtiyaç Analizi:** STK'ların kullandığı kaynakları ve karşılaştıkları zorlukları analiz etmek.
- **Politika ve Strateji Geliştirme:** Bölgedeki sosyal sorunlara çözüm üretmek için hangi aktörlerle nasıl çalışılması gerektiğini planlamak.

Sivil Atlas Projesinde; T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kamuya açık kaynaklarından, STK'ların web sitelerinden ve çeşitli raporlardan veriler toplanmıştır. Bunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarına uygulanan Sivil Atlas Anketi, yarı yapılandırılmış Sivil Atlas Mülakatları ve farklı alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu/gençlik topluluklarının temsilci, üye ve gönüllüleri ile gerçekleştirilen Odak Grup Çalıştayları aracılığıyla bilgi alınarak temel ve detay veriler toplanmıştır.

Derlenen veriler analiz edilerek; Türkiye özelinde ülke, bölge ve il bazında belirlenmiş hedef doğrultusunda görselleştirilmiş ve ayrıca filtre edilerek listeli halde de sunulabilecek şekilde www.sivilatlas.org portalında gönüllüler, bağışçılar, fon sağlayıcılar, yerel yönetimler ve diğer paydaşların karar alma süreçlerini destekleme amacıyla kamuoyunun bilgi ve istifadesine sunulmuştur.

Türkiye'de bugün 100 bin 937 faal dernek, 2 milyon 426 bin 135 üye sayısı ile faaliyet göstermektedir.^{1*}

1 * T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Aralık 2024 DERBİS verileridir.

Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı	
Ana Faaliyet Alanı	Alt Kategorisi
Çevre, Doğal Hayat, Hayvanları Koruma Dernekleri	Çevre, Su ve Doğal Hayatı Koruma Hayvanları Koruma
Çocuk Dernekleri	-
Dış Türkler ile Dayanışma Dernekleri	Kafkaslar ve Kırım Balkanlar Orta Asya Ortadoğu Kıbrıs ve Akdeniz Uzakdoğu
Engelli Dernekleri	Bedensel (Ortopedik) Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler Görme Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler Zihinsel Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler İşitme ve Konuşma Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler Zihinsel Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler Otistik Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler Spastik Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler
Eğitim Araştırma Dernekleri	Örgün ve Yaygın Eğitim Alanlarında Faaliyet Gösteren Dernekler Eğitim Alanında araştırma Yapan Dernekler
Toplumsal Değerlerin Yaşatma Dernekleri	-
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	Gıda ve Tarım Hayvancılık (Balıkçılık, Arıcılık, İpekböceği, Sütçülük, vb.)
Hak ve Savunuculuk Dernekleri	İnsan Hakları Tüketici Hakları Cinsiyet Farklılıklarına Yönelik Dernekler Kadın Hakları
İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri	-
İnsani Yardım Dernekleri	İhtiyaç Sahiplerine Yardım İlk Yardım, Acil Durum ve Kurtarma
Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler	Kamu Kurumlarını ve Kamu Hizmetlerini Destekleyen Dernekler Kamu Personelini Destekleme Dernekleri
Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	Tarihi Eserlerin Korunması (Tarihi Değerde Olan Binaların Onarım ve Korunmasını Hedefler) Toplum Kültürünü Yaşatma Dil ve Edebiyat Sanat Folklor Turizm

Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	Sanayici ve İş Adamı Özel Sektör Çalışanları Emekli Esnaf Yerel Yöneticiler İhtisas Meslekleri İmalat ve Sanayi Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler Medya (Medya Mesleki Bir Birliktelik Olup Diğer Gruplara Uymamaktadır) Mezun Dernekleri Hemşehri Dernekleri Belirli Bir Alanla İlgili Dayanışma Dernekleri
Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	Toplum ve Kişi Sağlığını Korumaya Yönelik Dernekler Hasta Hakları ve Dayanışmasına Yönelik Dernekler Sağlık İhtisas ve Araştırma Dernekleri
Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri	Özel Kanunla Kurulan Dernekler (2847) Genel Hükümlere Göre Kurulan Dernekler (4721)
Spor ve Spor ile İlgili Dernekler	Spor (Spor Kulüpleri ve Üst Kuruluşları) Gençlik Gençlik ve Spor Sportif Meslek Grupları Engelli Sporu (Paralimpik, Ampute) Taraftar Veteran (Masters) Avcılık ve Atıcılık Geleneksel Sporlar
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri	Bireysel Öğreti Dernekleri Toplumsal Gelişim Dernekleri
Uluslararası Teşekküller ve İşbirliği Dernekleri	Uluslararası İşbirliği Dernekleri Uluslararası Teşekküller Merkezi Yurt Dışında Bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının Şube ve Temsilcilikleri
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler	Çocuklara Yönelik Dernekler Yaşlılara Yönelik Dernekler
Dini Hizmetlerin Geliştirilmesine Yönelik Dernekler	İbadethane Yapıtırma ve Yaşatmayı Amaçlayan Dernekler Dini Tesis Yapıtırma ve Yaşatmayı Amaçlayan Dernekler Dini Faaliyetleri Gerçekleştirmeye Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler
Düşünce Temelli Dernekler	Sosyo Politik Alanlarda Faaliyet Gösterenler
Kaynak: STGM "Sivil Toplum İstatistikleri ve Etkin Veri Yönetişim Rehberi", Ekim 2024	

Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı ^{2*}	
Vakıf Türü	Adet
Mülhak Vakıf	247
Cemaat Vakıf	167
Esnar Vakfı	1
Yeni Vakıf	6094
Yurtdışında Kurulan Vakıfların (Yabancı Vakıf) Türkiye’de Şube Temsilcilik Sayısı	12
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	1003
Çevre Koruma Vakıfları	10
Diğer Yeni (Çok Amaçlı) Vakıflar	5081
Şube	2108
Temsilcilik	1551

2 * www.vgm.gov.tr

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SİVİL TOPLUM GELİŞİMİ

Bu bölümde, sivil toplumun sorunları ve zorluklarına, gelişim faktörlerine, kurumsal süreçleri ve kapasite gelişimlerine genel çerçeve başlıkları altında yer verilecektir. Ayrıca, proje kapsamında gerçekleştirilen odak grup çalıştaylarının sonuç bildirilerinde temas edilen sorunlar ve çözüm önerilerine son bölümde değinilecektir.

Sivil toplum, bireylerin toplumsal fayda sağlamak amacıyla ortak bir platformda bulunduğu, gönüllülük esasına dayalı bireysel ya da toplumsal ihtiyaçlara yönelik çözümler geliştirmeyi hedefleyen kuruluştur.

Ayrıca, sivil toplum kuruluşları (STK), farklı alanlarda aktif rol oynar. İnsan hakları savunusundan çevrenin korunmasına, eğitim fırsatlarının iyileştirilmesinden sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya kadar geniş bir yelpazede faaliyet üretirler. Sivil toplum, sadece yerel değil, küresel çapta da bir etki alanına sahiptir. Özellikle doğal afetler, insani krizler ve çevre sorunları gibi durumlarda, sınır ötesi iş birliği sağlayarak uluslararası dayanışmayı teşvik eder. Büyük ölçekli sivil toplum kuruluşları geniş finansal kaynaklara ve profesyonel kadrolara sahipken, yerel dernekler genellikle daha sınırlı kaynaklarla küçük topluluklara doğrudan ulaşma avantajına sahiptir. Bu çeşitlilik, sivil toplumun dinamik ve esnek yapısının göstergesidir.

Gelişim Faktörleri

Finansal Sürdürülebilirlik: Sivil toplum kuruluşları, projelerini sürdürebilmek için bireysel bağışlar, kurumsal sponsorluklar, ulusal ve uluslararası fon ve hibeler gibi kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu kaynaklar, proje bazlı olduğundan sürdürülebilirlik konusunda teminat oluşturmaz.

- Özellikle ekonomik durgunluk dönemlerinde bağış oranlarında düşüşler yaşanır.
- Küçük ölçekli kuruluşlar, büyük organizasyonlarla rekabet etmekte zorlanır ve fonlara erişimlerini sınırlandırabilir.
- Fonların doğru şekilde yönetilmemesi, kuruluşların itibarını zedeleyer ve bağışçıların güvenini kaybetmelerine yol açabilir.

Mevzuat Düzenlemeleri: Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine yönelik ve/veya ihtiyaç duydukları yasal düzenlemelerdeki eksiklik veya engeller, hareket kapasitelerini engelleyebilmektedir. Kanun ve yönetmeliklerin uyumluluğu sağlanmalıdır.

Toplumsal Farkındalık Eksikliği: Toplumun, sivil toplum kuruluşlarının işlevi ve önemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir.

- Gönüllü sayısındaki yetersizlik, STK'ların faaliyetlerini yürütmekte zorlanmalarına yol açmaktadır.
- Toplumun bağış yapma alışkanlıklarının sınırlı olması, finansal kaynakların sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir.
- Medyanın sivil toplum faaliyetlerine yeterince yer vermemesi, kamuoyunda farkındalık oluşturmaya zorlaştırmaktadır.

Ekonomik ve Politik Şartlar: Sivil toplumun gelişimi, ekonomik ve politik ortamın elverişliliğine bağlıdır.

- Demokratik sistemlerin yerleşik olduğu ülkelerde, STK'lar daha özgür ve etkili bir şekilde faaliyet gösterebilir. Bu ülkelerde

hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve sivil katılım gibi hakların korunması, sivil toplumun gelişimine zemin hazırlar.

- Ancak otoriter rejimlerde, STK'ların bağımsızlığı ciddi şekilde sınırlandırılabilir. Bu rejimlerde, sivil toplumun eleştirel yapısı hükümetler tarafından tehdit olarak algılanabilir ve çeşitli baskılarla karşılaşabilir.

Dijitalleşme: Teknolojideki hızlı ilerleme, sivil toplum kuruluşlarının iş yapış biçimlerini kökten değiştirmektedir.

- İletişim: Sosyal medya platformları ve e-posta gibi araçlar, kuruluşların mesajlarını hızlı ve düşük maliyetle geniş kitlelere ulaştırmasını sağlamıştır.
- Bağış Toplama: Çevrimiçi bağış kampanyaları, bireylerden fon toplama süreçlerini kolaylaştırmış ve mikro bağışların etkisini artırmıştır.
- Kampanya Yönetimi: Çevrimiçi araçlar, kampanyaların daha stratejik ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamış, veri analitiği sayesinde hedef kitlenin daha iyi tanınmasına olanak tanımıştır.
- Katılım: Özellikle genç kuşak, sosyal medya üzerinden düzenlenen kampanyalara katılarak sivil toplumun yeni bir dinamiği haline gelmiştir. “Hashtag aktivizmi” olarak adlandırılan bu süreç, küresel dayanışmayı artırmıştır.

Kültürel ve Sosyal Faktörler: Sivil toplumun gelişimi, toplumların kültürel yapısıyla da yakından ilişkilidir.

- Kolektif bir kültüre sahip toplumlarda, yardımlaşma ve dayanışma daha güçlü bir sivil toplum altyapısı oluşturur.
- Bireyselleşme ön planda olan toplumlarda ise sivil toplum, daha profesyonel ve kurumsal bir yapıya bürünebilir.

Gelecek Perspektifleri

Sivil toplumun geleceęi, küresel sorunlara etkin çözümler üretme kapasitesiyle şekillenecektir.

İklim Krizi: Küresel ısınma ve çevresel bozulma, gelecekte sivil toplum kuruluşlarının en öncelikli alanlarından biri olacaktır. Yenilenebilir enerjiye geçiş, ormansızlaşmayı önleme ve sürdürülebilir yaşam pratiklerini teşvik etme gibi konularda sivil toplum önemli bir role sahip olacaktır.

Göç ve Mülteci Sorunları: Savaşlar, doğal afetler ve ekonomik krizler nedeniyle artan göç hareketleri, sivil toplumun daha kapsayıcı çözümler geliştirmesini gerektirecektir. Mültecilere yönelik barınma, eğitim ve iş olanaklarının sağlanması konularında STK'ların rolü daha da artacaktır.

Sosyal Eşitsizlik: Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimdeki farklılıklar gibi konular, sivil toplumun temel odak alanlarından biri olmaya devam edecektir. Özellikle dijitalleşme çağında, teknolojiye erişim eşitliği gibi yeni sorunlar da gündeme gelecektir.

Uluslararası İşbirlikleri: Küresel sorunların ulus ötesi bir doğası olduğu için, gelecekte sivil toplum kuruluşları arasındaki uluslararası işbirliklerinin önemi artacaktır. Küresel dayanışma, bilgi paylaşımı ve ortak projeler, bu sorunların çözümünde kritik bir rol oynayacaktır.

Yeni Teknolojilerin Entegrasyonu: Yapay zekâ, blockchain ve büyük veri analitiği gibi teknolojiler, sivil toplumun etkisini artırmak için kullanılabilir.

Kurumsal Süreçleri

Yönetim ve Liderlik: Sivil toplum kuruluşlarının (STK) sürdürülebilir bir şekilde faaliyet gösterebilmesi, etkin yönetim ve güçlü liderlik anlayışına bağlıdır. Bu iki faktör, hem kuruluş içindeki operasyonların düzenli işlemlerini sağlar hem de dış paydaşların güvenini artırır.

Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: STK'ların faaliyetlerini şeffaf bir şekilde yürütmesi, kamuoyunun ve bağışçıların güvenini kazanmada belirleyici bir unsurdur. Kuruluşların finansal raporlarını düzenli olarak yayınlaması, harcamalarını şeffaf bir şekilde belgelemeleri ve bağımsız denetim süreçlerine açık olmaları bu kapsamda önemlidir.

Güçlü Liderlik: Sivil toplumda liderler, yalnızca bir organizasyonu yönetmekle kalmaz, aynı zamanda topluma ilham veren bir rol oynar. Etkili bir lider, vizyoner bir bakış açısına sahip olmalı, ekibini motive etmeli ve kriz durumlarında kararlı adımlar atabilmelidir.

Kurumsal Yönetim İlkeleri: STK'ların demokratik bir yapıya sahip olması, karar alma süreçlerinde üyelerin ve gönüllülerin katılımını sağlaması önemlidir. Bu, organizasyon içi uyumu güçlendirdiği gibi, faaliyetlerin daha etkin bir şekilde yürütülmesine de katkı sağlar.

Finansal Yönetim: Sivil toplum kuruluşlarının temel finansman kaynakları, genellikle bağışlar, uluslararası hibeler, üyelik aidatları, sosyal girişim gelirleri ve projelerden elde edilen fonlardan oluşur. Ancak bu kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesi, sürdürülebilirlik açısından hayati öneme sahiptir.

Bütçe Planlaması ve Yönetimi: İyi bir bütçe planlaması, STK'ların kısa ve uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirebilmesi için kritik bir araçtır.

Fon Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi: Bir STK'nın yalnızca tek bir finansman kaynağına bağımlı olması, uzun vadeli riskler taşır. Bu nedenle, finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi önemlidir. Örneğin:

- **Bağış Kampanyaları:** Çevrimiçi platformlar üzerinden düzenlenen bağış kampanyaları, geniş kitlelere ulaşmayı kolaylaştırır.
- **Uluslararası Hibeler:** Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası gibi kuruluşların sunduğu hibeler, özellikle kalkınma ve insani yardım projelerinde önemli bir finansman kaynağıdır.

- Sosyal Girişimler: Bazı STK'lar, gelir elde etmek için sosyal girişim projeleri başlatır. Örneğin, bir çocuk hakları STK'sı, satılan el yapımı oyuncaklardan elde edilen geliri çocukların eğitimine aktarabilir.

Finansal Şeffaflık ve Denetim: STK'ların finansal işlemlerini düzenli olarak bağımsız bir denetimden geçirmesi, bağışçı güvenini artırır ve kurumsal itibarını güçlendirir.

İletişim ve İlişkiler: Etkili iletişim, bir STK'nın faaliyetlerini duyurabilmesi ve toplumsal farkındalık yaratabilmesi için hayati bir öneme sahiptir.

Kamu ve Özel Sektörle İşbirlikleri: STK'lar, kamu kurumları ve özel sektörde iş birliği yaparak hedeflerine daha hızlı ulaşabilir.

- Kamu Kurumları: Eğitim alanında faaliyet gösteren bir STK, yerel belediyelerle iş birliği yaparak ücretsiz okuma yazma kursları düzenleyebilir.
- Özel Sektör: Çevre dostu bir STK, özel sektör şirketleriyle iş birliği yaparak geri dönüşüm projelerini destekleyebilir.

Medya ile İlişkiler: STK'ların medya ile güçlü ilişkiler kurnası, faaliyetlerinin geniş bir kitleye duyurulmasını sağlar. Basın bültenleri, televizyon programları ve dijital medya kampanyaları bu kapsamda etkili araçlardır. Örneğin:

- Çocuk işçiliğiyle mücadele eden bir STK, hazırladığı kısa bir belgesel filmi sosyal medya üzerinden yayınlarak geniş bir etki yaratabilir.

Sosyal Medya Kullanımı: Dijital çağda sosyal medya, sivil toplumun sesini duyurmasında ve kampanyalar yürütmesinde önemli bir araç haline gelmiştir.

- Hashtag Kampanyaları: Belirli bir konuya dikkat çekmek için kullanılan hashtag'ler, yerel ve küresel çapta farkındalık yaratabilir.

- Canlı Yayınlar ve Webinarlar: STK'lar, dijital platformlarda canlı yayınlar düzenleyerek hedef kitleleriyle doğrudan etkileşim kurabilir.

Toplumla İletişim: Bir STK'nın toplumla güçlü bir bağ kurması, gönüllü katılımını ve bağış desteğini artırır.

- Gönüllü Programları: Gönüllülerin aktif katılımını teşvik eden programlar, topluluk içindeki aidiyet duygusunu güçlendirir.

Kapasite Gelişimi

İnsan Kaynakları

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) temel gücü, gönüllü ve profesyonel insan kaynağından gelir. Bu kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesi ve geliştirilmesi, kuruluşların misyonlarını yerine getirebilme kapasitesini belirler.

Gönüllü Yönetimi: Gönüllüler, sivil toplumun temel taşlarından biridir. Ancak gönüllülerin etkin bir şekilde yönlendirilmesi, onların motivasyonunu ve bağlılığını artırmak açısından önemlidir.

- Eğitim ve Oryantasyon Programları: Yeni gönüllüler için düzenlenen oryantasyon programları, kuruluşun misyonunu, değerlerini ve çalışma prensiplerini tanıtmada kritik bir rol oynar. Örneğin, bir çevre koruma STK'sı, gönüllüleri için düzenlediği atölyelerle doğa yürüyüşlerinde nasıl rehberlik yapacaklarını öğretebilir.
- Teşekkür ve Tanıtma Mekanizmaları: Gönüllülerin katkılarının tanıtılması, onların bağlılığını artırır. Örneğin, düzenli olarak "ayın gönüllüsü" ödülleri veren bir STK, bu sayede gönüllülerini motive edebilir.

Profesyonel Kadro Gelişimi: STK'larda tam zamanlı çalışan profesyonel ekipler, proje yönetimi, fon sağlama ve stratejik planlama gibi kritik alanlarda görev alır.

- Mesleki Eğitim Programları: Çalışanların yetkinliklerini artırmak için düzenlenen eğitimler, profesyonel kadronun performansını artırır.
- Liderlik Gelişim Programları: STK liderlerinin kriz yönetimi, stratejik karar alma ve ekip motivasyonu gibi konularda gelişimini desteklemek önemlidir.

Teknoloji ve Dijitalleşme: Dijitalleşme, sivil toplum kuruluşlarının daha etkin, şeffaf ve hızlı bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Modern teknolojiler, STK'ların hem iç operasyonlarını iyileştirir hem de hedef kitlelerine ulaşmasını kolaylaştırır.

Veri Yönetimi ve Analiz: STK'lar, projelerini planlamak ve sonuçlarını değerlendirmek için veri yönetim sistemlerini kullanır.

- Veritabanı Yönetimi: Gönüllü ve bağışçı bilgilerini düzenli olarak kaydetmek, iletişim süreçlerini optimize eder. Örneğin, bağışçı davranışlarını analiz eden bir sistem, bir bağış kampanyasında doğru kişilere odaklanılmasını sağlar.
- Etkili Raporlama: Veri analizi, STK'ların projelerinin etkisini ölçmesine olanak tanır. Örneğin, bir sağlık STK'sı, kan bağışı kampanyası sonrasında kaç kişinin hizmet aldığını dijital araçlarla raporlayabilir.

Dijital İletişim Araçları: Sosyal medya, e-posta kampanyaları ve online bağış platformları, STK'ların geniş bir kitleye ulaşmasını sağlar.

- Online Bağış Platformları: Küçük bağışlar, büyük kampanyalar başlatmak için güçlü bir araç olabilir.
- Sosyal Medya Stratejileri: STK'lar, sosyal medya üzerinden farkındalık yaratabilir ve kampanyalarını duyurabilir.

Eğitim ve Bilinçlendirme: Toplumun eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi, uzun vadeli değişimlerin önünü açar. Sivil toplum kuruluşları, bu alanda büyük bir sorumluluk üstlenmektedir.

Eğitim Programları: STK'lar, farklı yaş ve demografik gruplara yönelik eğitim programları düzenleyerek bilgi aktarımı sağlar.

Farkındalık Kampanyaları: STK'lar, toplumun belirli konular hakkında bilinçlenmesi için kampanyalar düzenler.

İş Birlikleri: STK'lar, eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarında iş birliği yaparak daha geniş kitlelere ulaşabilir.

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SİVİL TOPLUM SORUNLARI

Bu bölümde, Türkiye’nin farklı bölgelerinde farklı sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilen odak grup çalıştaylarında; derinlemesine yapılan tartışma ve değerlendirmelerin analiz edilerek ortaya çıkarılan sonuç bildirilerindeki ortak sorun ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Elbette, birçok başlık olmakla birlikte yakın gündem ve hızlı çözüm önerileri geliştirilmesi kapsamında üç ana başlık ele alınabilmektedir.

I. DİJİTALLEŞME

STK’larda Dijital Teknolojilerin Kullanımı: Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Teknoloji hızla ilerlerken, dijital dönüşüm tüm sektörler için zorunlu bir etken olarak karşımızda durmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının da pandemi ile birlikte hızlandırılmış şekilde gündemlerinde olan bu başlığı; özellikle ele almanın gerektiğini gözlemliyoruz. Bu konuda paylaşılan düşüncelerin şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Dijital Teknolojilerin STK’lara Katkıları

Dijital teknolojiler, sivil toplum kuruluşları (STK’lar) için çeşitli açılardan büyük avantajlar sağlamaktadır. Şu faydalar öne çıkmaktadır:

- **Verilere Kolay Erişim:** Teknoloji aracılığıyla bilgilerin dijital ortamda düzenli bir şekilde saklanması, erişimi kolaylaştırır ve arşivleme olanakları sağlar.
- **Etkileşimin Artırılması:** Sosyal medya ve dijital platformlar, STK'ların çalışma ve projelerini daha geniş kitlelere duyurmasını kolaylaştırır.
- **Kaynak Yönetimi:** Dijital teknolojiler, kaynak israfını önleyerek daha etkin ve verimli projeler yürütülmesini sağlar.
- **Ulusal ve Uluslararası İletişim:** STK'lar arasında bağlantılar kurarak ortak çalışmalara alan açar.
- **Gönüllülük Yönetimi:** Gönüllülerle etkili iletişim kurma ve çalışmalarını koordine etme olanağı sunar.
- **Bağış ve Finansman:** Çevrimiçi bağış platformları ile mali kaynaklara erişim kolaylaştırılabilir.

2. STK'ların Dijital Teknolojilerden Yararlanmasında Karşılaşılan Zorluklar

STK'ların dijital teknolojileri kullanma sürecinde şu temel sorunlar dikkat çekmektedir:

- **Teknoloji Okuryazarlığı Eksikliği:** Gönüllüler ve personelin dijital becerileri farklı düzeylerde olabilir.
- **Finansal Zorluklar:** Teknolojik altyapıyı destekleyecek kaynak yetersizliği.
- **Geleneksel Yönetim Anlayışı:** Dijital dönüşümü benimse-meme.
- **Bilgi Eksikliği:** Dijital platformların faydaları ve kullanımları hakkında yeterli bilgiye sahip olmama.
- **Erişim Sorunları:** Uygulamalara ve teknolojilere erişimde yaşanan sıkıntılar.

3. Zorlukların Aşılması İçin Çözüm Önerileri

STK'ların dijital teknolojilerden daha etkin bir şekilde yararlanabilmesi için çeşitli stratejiler geliştirilebilir:

- **Dijital Okuryazarlık Eğitimleri:** Gönüllüler ve personel için eğitim programları düzenlenmeli.
- **Finansman Kaynaklarını Artırma:** Fon sağlayıcılardan destek alınarak teknolojik altyapı güçlendirilebilir.
- **Ortak Dijital Platformlar:** STK'ların ortak kullanabileceği dijital altyapılar geliştirilmeli.
- **Yönetim Kadrolarının Yenilenmesi:** Daha dinamik ve teknolojiye yatkın yönetim ekipleri oluşturulabilir.
- **Kullanıcı Dostu Araçlar:** STK'ların dijital teknolojileri daha kolay kullanabileceği platformlar tasarlanmalı.

4. Sonuç

Dijital teknolojiler, STK'ların etkinliğini artırma ve toplumsal etkilerini genişletme potansiyeline sahiptir. Ancak bu teknolojilerden tam anlamıyla yararlanabilmek için mevcut zorlukların aşılması önemlidir. Yukarıda belirtilen çözüm önerileri, bu hedefe ulaşma yolunda değerli birer adım niteliği taşımaktadır.

II. GÖNÜLLÜLÜK VE GÖNÜLLÜ YÖNETİMİ

Gönüllülük, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini yürütmesinde ve gerçekleştirmesinde önemli bir insan kaynağıdır ve birçok açıdan katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda STK'ların kurumsal gelişimlerini ve kapasitelerini artırdıkları sürece; gönüllü yönetimi önemli bir başlık olarak yer almaktadır. Özellikle son on yılda STK'ların faaliyetlere katılım noktasında ilgi ve odağın azalmış olması, bu durumu incelemenin ve ele almanın gerekliliğini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

1. Gönüllülerin STK'lara Katkıları

- **İnsan Kaynağı Desteği:** Gönüllüler, STK'ların faaliyetlerini gerçekleştirmesinde önemli bir işgücü sağlar. Bütçe ve insan kaynağı kısıtı olan durumlarda gönüllü desteği, projelerin hayata geçirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Saha çalışmalarında ve operasyonel işlerde maliyet avantajı sağlayarak, insan kaynağı bütçesini daha verimli kullanmasına imkân tanır.
- **Toplumsal Farkındalık:** Gönüllüler hem projelere katkı sağlayarak hem de faaliyetlerin tanıtımını yaparak STK'ların görünürlüğüne artırır. Gönüllülük sayesinde STK'ların misyonu ve faaliyetleri daha geniş bir kitleye ulaşır. Diğer insanların aktif katılımını teşvik eder, toplumsal ihtiyaçlara gerçekçi çözümler geliştirir ve daha güçlü bağlar kurmasını sağlar. Kriz durumlarında hızlı organize olarak müdahale kapasitesini artırırlar.
- **Yeni Fikirler ve Yetkinlikler:** Çeşitli mesleklerden ve alanlardan gelen gönüllüler, farklı beceri ve uzmanlık alanları ile STK'lara katkı sağlar. Gönüllülerin, yeniliklere açıklığı ve heyecanları, STK'ların projelerinde alışlagelmişin dışında yeni bakış açıları ve çözüm önerileri geliştirmesine referans olur.
- **Bağlılık ve Savunuculuk:** Gönüllüler, iyi bir deneyim yaşadıklarında uzun vadede STK'ların savunucusu ve destekçisi olurlar. STK'ların değerlerini ve misyonunu çevrelerine yayarak daha geniş bir savunuculuk ağı oluştururlar. Ayrıca gönüllüler, STK'ların çevresinde bir topluluk oluşturmaya ve düzenli bir araya gelmelerini sağlar.

- **Bağış ve Kaynak Yaratma:** Gönüllüler hem kendileri bağış yaparak hem de çevrelerini harekete geçirerek STK'ların kaynak geliştirme süreçlerine destek olur, proje ve kurumsal sorumluluk işbirliğinde kaynak ve tanınırlıklarını artırır.

2. Gönüllülük ve Gönüllülük Yönetiminde Karşılaşılan Zorluklar

Gönüllü yönetimi, STK'lar için büyük faydalar sağlasa da bazı zorluklar da içermektedir. Gönüllü yönetiminde karşılaşılan başlıca zorluklar şu şekilde gösterilebilir:

- **Gönüllülerin Motivasyonunu Sürdürme:** Gönüllüler, ücret almadan çalıştıkları için motivasyonlarını sürdürmek zordur. Kendilerini önemsiz ve yeterince takdir edilmediklerini hissettiklerinde bağlılıklarını kaybedebilirler.
- **Yasal Çalışma ve Sigorta Durumu:** Gönüllülerin yasal hakları, sigorta kapsamı ve güvenlik konularında düzenlemeler veya ihmaller sorunlara neden olabilir.
- **Düzenli Katılım Sağlama:** Gönüllülerin başka işleri veya sorumlulukları nedeniyle düzenli katılım sağlayamayabilirler.
- **Eğitim Eksikliği:** Gönüllüler, görevlerini yerine getirmek için yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayabilirler.
- **Beklenti ve İletişim Sorunları:** STK ile gönüllüler arasındaki beklentiler net bir şekilde tanımlanmadığında, roller ve sorumluluklar konusunda karışıklık yaşanabilir. İletişim eksikliği, gönüllülerin kendilerini dışlanmış hissetmelerine yol açabilir.
- **Rol, Görev Çatışmaları ve Uyum:** Gönüllüler, profesyonel çalışanlarla aynı görevleri yerine getirmeye çalışabilir veya rol çatışmaları yaşanabilir. Gönüllüler arasında farklı beceri seviyeleri, kişilikler veya beklentiler olduğunda ekip içinde uyum sorunları yaşanabilir.

- **Kaynak Eksikliği:** STK'ların gönüllü yönetiminde ihtiyaç duyduğu eğitim materyalleri, ekipman veya bütçe eksikliği, gönüllülerin etkinliğini azaltabilir.

3. Gönüllülük ve Gönüllü Yönetiminde Çözüm Önerileri

- Gönüllülere anlamlı görevler vermek ve çalışmalarını takdir etmek gerekir. Teşekkür etkinlikleri, sertifikalar veya ödüller motivasyonu artırabilir. Gönüllülere psikolojik destek ve rehberlik sunularak, dinlenme süreleri ve sosyal etkinliklerle moral ve motivasyonu artırılabilir.
- Gönüllülerin sigorta kapsamı, iş sağlığı ve güvenliği ile haklarını ve sorumluluklarını içeren yasal düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Esnek çalışma modelleri sunarak gönüllülerin kendi programlarına uygun şekilde katılmaları sağlanabilir. Başka işlerde ücretli çalışanların belirli saatlerde gönüllü projelerinde rol almalarını sağlayacak düzenlemeler geliştirilebilir.
- Göreve başlamadan önce gönüllülere kapsamlı eğitimler düzenlenerek, sürekli destek ve mentorluk sağlanarak gönüllülerin rol bilinçleri ve gelişimi desteklenebilir.
- Gönüllülük süreçleri için net bir görev tanımı hazırlanmalıdır. Düzenli toplantılar ve iletişim platformları ile gönüllülerin süreçlerden haberdar olmalarını sağlanmalıdır.
- Gönüllülerle uzun vadeli bağ kurmak için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Bağlı gönüllüleri lider rollerine getirmek ve mentor olarak değerlendirmek düşünülmelidir.
- Gönüllüler ve çalışanlar arasındaki görevleri net bir şekilde ayrılmalıdır. Takım çalışmasını teşvik eden etkinlikler düzenlenebilir. Ayrıca gönüllülere, çalışanları tamamlayıcı roller

vermek güçlü yanlarına uygun görevler vermek daha faydalı olabilir.

4. Sonuç

Gönüllülük, STK'ların sadece iş gücü ve maliyet avantajı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda topluma olan etkisini artırır ve organizasyonu daha dinamik bir yapıya dönüştürür. Gönüllüleri etkili bir şekilde yöneten ve motive eden STK'lar, uzun vadede daha sürdürülebilir ve etkili bir şekilde faaliyet gösterir.

Gönüllü yönetimi, doğru planlama ve iletişimle birçok sorunun üstesinden gelinebilecek bir süreçtir. Gönüllülerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlayarak hem bireysel tatminlerini artırmak hem de STK'nın hedeflerine daha etkili bir şekilde ulaşmak mümkün olur.

III. KAMU – STK İŞBİRLİĞİ

Yönetimin paydaşlarını bir araya getirerek sorun ve ihtiyaçlara çözüm önerileri getirmesi amacıyla yeni bir yaklaşım olarak ileri sürülen yönetişimin bir ortağı sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu yaklaşımın Türkiye özelinde de uygulamalarda karşılığının yansımaları görülmektedir. Sekizinci Kalkınma Planı ile birlikte sivil toplumla işbirliği gündeme getirilmiş ve her geçen kalkınma planında işbirliği ve etki alanını genişleten ifadelere yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, her yıl yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programlarında “yönetişim” için özel başlık açılmış, bu işbirliğinin önemi ve sürdürülebilirliği vurgulanmıştır.

1. Kamu-STK İşbirliğinin Katkıları

Kamu-STK işbirliği, kamunun yönetimine birçok yönden önemli katkılar sağlayabilir. İşte bu işbirliğinin bazı temel faydaları:

- **Hizmet Kalitesinin Artırılması:** STK'lar, genellikle sahaya daha yakın ve toplumsal sorunlara daha duyarlı çalışır. Bu sayede kamu kurumlarının hizmetlerini daha verimli ve hedefe yönelik hale getirebilirler. Örneğin, STK'lar yerel ihtiyaçları belirleyerek kamunun doğru politikalar geliştirmesine yardımcı olabilir.

- **Katılımcı Yönetim ve Şeffaflık:** STK'lar, kamu politikalarının oluşturulmasında toplumun farklı kesimlerinin sesini duyurabilir. Bu, daha kapsayıcı ve şeffaf bir kamu yönetimi anlayışına katkı sağlar. Ayrıca, vatandaşların yönetime olan güvenini artırır.
- **Uzmanlık ve Yenilikçilik:** STK'lar, genellikle belirli bir alanda uzmanlaşmıştır ve yenilikçi yaklaşımlar geliştirebilir. Kamu yönetimi, bu bilgi ve becerilerden faydalanarak daha etkili çözümler üretebilir.
- **Kaynakların Daha Verimli Kullanımı:** Kamu ve STK işbirlikleri hem mali hem de insan kaynaklarının daha etkili kullanılmasını sağlar. Ortak projeler, bütçelerin daha verimli kullanılmasına ve israfın önlenmesine olanak tanır.
- **Hızlı Tepki ve Esneklik:** STK'lar, genellikle daha küçük ve esnek yapılara sahip oldukları için kriz durumlarında hızlı hareket edebilir. Bu özellikleri, kamu kurumlarının kriz yönetim süreçlerinde kritik bir destek sağlar.
- **Toplumsal Farkındalık ve Bilinçlendirme:** STK'lar, toplumsal farkındalığı artıran kampanyalar düzenleyebilir ve kamu politikalarını destekleyici bilinçlendirme çalışmaları yapabilir. Böylece vatandaşların kamu hizmetlerinden daha iyi faydalanmasını sağlarlar.
- **Sürdürülebilirlik ve Uzun Vadeli Etki:** STK'lar genellikle yerel ve uzun vadeli hedeflere odaklanmaları halinde, kamu politikalarının daha sürdürülebilir hale gelmesine yardımcı olabilir.

2. Kamu-STK İşbirliğinde Karşılaşılan Zorluklar

Kamu-STK işbirliği, birçok fayda sağlamasına rağmen bazı zorluklarla karşılaşabilir. İşte bu zorlukların başlıcaları:

- **Güven Eksikliği:** Kamu kurumları ve STK'lar arasında karşılıklı güven eksikliği, işbirliğini olumsuz etkileyebilir. Kamu, STK'ların yeterliliği ve amaçları konusunda şüphe duyabilirken, STK'lar da kamu kurumlarının şeffaflığı ve niyetine dair çekincelere sahip olabilir.
- **Kaynak ve Kapasite Sorunları:** STK'lar genellikle sınırlı bütçe ve insan kaynağıyla çalışır. Bu durum, işbirliği projelerinin hayata geçirilmesini zorlaştırabilir. Kamu kurumlarının ise bazen aşırı bürokrasi nedeniyle kaynakları etkin kullanamaması söz konusu olabilir.
- **Bürokratik Süreçler:** Kamu kurumlarının bürokratik yapısı, işbirliği süreçlerini yavaşlatabilir. STK'lar, kamu prosedürlerine uyum sağlamakta zorlanabilir ve bu da zaman kaybına yol açabilir.
- **Amaç ve Öncelik Farklılıkları:** Kamu kurumları ve STK'ların hedefleri her zaman örtüşmeyebilir. Kamu, daha geniş ölçekli politikalarla ilgilenirken STK'lar daha mikro düzeyde topluluk odaklı çalışabilir. Bu, işbirliği sürecinde çatışmalara neden olabilir.
- **Yasal ve Mevzuat Engelleri:** STK'ların faaliyetlerini düzenleyen yasalar, kamu-STK işbirliğini sınırlayabilir. Ayrıca, işbirliği için gerekli olan hukuki çerçevenin eksikliği de önemli bir zorluk oluşturabilir.
- **Koordinasyon Eksikliği:** Kamu kurumları ve STK'lar arasında etkin bir iletişim ve koordinasyon mekanizmasının olmaması, işbirliğini zorlaştırabilir. Bu durum, kaynakların yanlış kullanımına ve çabaların tekrarlanmasına yol açabilir.

- **STK’ların Siyasi Algılanması:** STK’lar, taraflı ya da siyasi amaçlar güdüyor olarak algılanabilir. Bu durum, kamu kurumlarının o STK’larla çalışmaktan kaçınmasına yol açabilir.
- **Kapasite Farklılıkları:** Kamu kurumlarının büyük ölçekli projeler ve süreçlerde deneyimli olması, küçük ölçekli STK’lar için uyum sağlamayı zorlaştırabilir. STK’lar bazen kamu projelerinin hızına ve büyüklüğüne ayak uyduramayabilir.
- **Sonuçların Ölçülememesi:** Ortak projelerin etkisinin ölçülmesi için uygun mekanizmaların olmaması, başarıyı değerlendirmeyi ve sürdürülebilirliği zorlaştırabilir.

3. Kamu-STK İşbirliği İçin Çözüm Önerileri

Kamu-STK İşbirliğinin geliştirilmesi için çözüm önerileri şu şekilde geliştirilebilir:

- **Diyalog ve Güven İnşası:** Kamu kurumları ve STK’lar arasında karşılıklı güven oluşturmak için düzenli iletişim ve şeffaflık sağlanmalıdır. Tarafların birbirini anlaması ve ortak hedeflere odaklanması kritik öneme sahiptir.
- **Eğitim ve Kapasite Geliştirme:** Hem kamu hem de STK’lar arasında bilgi ve beceri seviyelerinin artırılması, daha verimli bir işbirliği sağlar. STK’ların kapasitelerini arttırmak, ortak projelerin sürdürülebilirliğini artırır.
- **Net Çerçeveler ve Protokoller:** İşbirliği süreçlerinin net bir çerçevede tanımlanması, tarafların sorumluluklarını ve haklarını bilmesini sağlar. Bu, anlaşmazlıkların ve çatışmaların önüne geçer.
- **Sürdürülebilirlik ve Etki Değerlendirmesi:** İşbirliği projelerinin etkilerinin ölçülmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması, uzun vadeli fayda yaratır.

- **Koordinasyon Mekanizmalarının Güçlendirilmesi:** Kamu ve STK'lar arasında güçlü bir koordinasyon olması, kaynakların etkin kullanılması ve projelerin verimli bir şekilde yürütülmesini sağlar.

4. Sonuç

Kamu-STK işbirliği, kamu yönetimine katılımı artırarak, hizmetlerin etkinliğini ve erişilebilirliğini iyileştirir. Ancak bu işbirliğinin başarılı olabilmesi için karşılıklı güven, açık iletişim ve belirgin bir çerçeveye şekillenen ortaklıklar geliştirilmelidir.

Kamu-STK işbirliğinin belirli alanlarla (sadece sosyal hizmetler veya afet/acil durumlarda destek alınması vb. gibi) sınırlandırılmaması, işbirliği konusunda bir mekanizmanın olması, işbirliği felsefesinin kamu yönetiminde içselleştirilmiş olması; bu iletişim ve paydaşlığı geliştirecek ve genişletecektir.

KAYNAKLAR

Ana Kaynaklar

- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. <https://www.siviltoplum.gov.tr/>
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. www.vgm.gov.tr
- Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (TÜİK). www.tuik.gov.tr
- Sivil Atlas Projesi. www.sivilatlas.org
- Sivil Toplum Merkez Üssü (STMÜ) Derneği. www.stmu.org.tr
- İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Merkezi (İSDAM). www.isdam.org.tr
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM). www.stgm.org.tr
- Sivil Toplum Akademisi (STA). <https://ilke.org.tr/sta/>
- Sivil Toplum Dijital Mevzuat Sistemi (SİMES). www.simes.org.tr
- Sivil Atlas Anket Formu Verileri.
- Sivil Atlas Odak Grup Çalıştayları Sonuç Bildirileri.

Kitaplar ve Raporlar

- Edwards, M., G Fowler, A. (Eds.). (2002). The Earthscan Reader on NGO Management. Earthscan Publications Ltd.
- Salanon, L. M., Sokolowski, S. W., G Associates. (2004). Global C8v8l Soc8ety: D8mens8ons of the Nonprof8t Sector. Kunari-an Press.
- Snith, D. H. (2000). Grassroots Assoc8at8ons. Sage Publications.

Akademik Makaleler

- Anheier, H. K., G Salanon, L. M. (2006). The nonprofit sector in comparative perspective. *The Nonprof8t Sector: A Research Handbook*, 2, 8G-114.
- Brown, D. L., G Kalegaonkar, A. (2002). Support organizations and the evolution of the NGO sector. *Nonprof8t and Voluntary Sector Quarterly*, 31(2), 231-258. <https://doi.org/10.1177/08GG764002312004>

Elektronik ve Dijital Kaynaklar

- Greenpeace. (n.d.). *Our campa8gns*. Retrieved Decenber 4, 2024, from <https://www.greenpeace.org>
- United Nations Development Program (UNDP). (2024). *NGO and Civil Society Support*. Retrieved Decenber 4, 2024, from <https://www.undp.org>
- World Bank. (2023). *C8v8l Soc8ety Engagement*. Retrieved Decenber 4, 2024, from <https://www.worldbank.org>

Uluslararası Beyannameler

- United Nations. (1G48). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from <https://www.un.org/en/universal-declarati-on-hunan-rights/>

Odak Grup Çalıştayları

- **İstanbul**, Prof. Dr. Özcan Akgün moderatörlüğünde sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilci, üye ve gönüllüleri.
- **Ankara**, sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilci, üye ve gönüllüleri.
- **Malatya**, sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilci, üye ve gönüllüleri.
- **Muğla**, sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilci, üye ve gönüllüleri.
- **Artvin**, sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilci, üye ve gönüllüleri.
- **Gaziantep**, sivil toplum kuruluşları/gençlik toplulukları temsilci, üye ve gönüllüleri.

